

Nr 204.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga tillägg å vissa löner och pensioner jämte i ämnet väckta motioner.

(5:e avd.)

I propositionen nr 249 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 13 oktober 1950, föreslagit riksdagen *dels* medgiva, att tillfälligt tillägg å löner och pensioner under budgetåret 1950/51 må i huvudsaklig överensstämmelse med i propositionen föreslagna grunder utgå till vissa befattningshavare och förutvarande befattningshavare i statens tjänst m. fl. enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t; *dels* besluta, att utgifterna för tillfälligt tillägg å löner och pensioner skola bestridas beträffande löner och pensioner, som utgå på grund av tjänst vid de affärsdrivande verken eller vid av dessa övertagna företag eller inrättningar, från de medel, av vilka verkets utgifter i övrigt bestridas, beträffande löner och pensioner, utgående på grund av prästerlig tjänst, från kyrkofonden samt beträffande löner och pensioner i övrigt från ett för ändamålet anvisat anslag; *dels ock* till Tillfälligt tillägg å vissa löner och pensioner å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 19 000 000 kronor.

Beträffande motiveringen för ifrågavarande förslag får utskottet, i den mån ej redogörelse lämnas i det följande, hänvisa till propositionen.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft *dels* en inom första kammaren av herr *Lundqvist* väckt motion (I: 532), i vilken hemställts att riksdagen måtte besluta sådan ändring av Kungl. Maj:ts förslag, att tilläggen minimeras till 100 kronor för såväl anställningshavare som pensionstagare samt att i propositionen äskat förslagsanslag i erforderlig grad höjes,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Senander m. fl.* väckt motion (II: 632), i vilken hemställts att riksdagen måtte besluta sådan ändring av de i propositionen angivna grunderna för tillfälligt lönetillägg, att varje ifrågavarande befattningshavare och förutvarande befattningshavare tilldelas ett tillfälligt lönetillägg om 500 kronor.

I fråga om motiveringen för nämnda yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna.

Såsom ett led i strävandena att möjliggöra en stabilisering av pris- och inkomstnivån träffades under senare delen av år 1948 överenskommelse med vederbörande organisationer om prolongering av de vid årsskiftet 1948/49 eller därefter utlöpande kollektivavtalen. Den därmed godkända stabiliseringslinjen hade emellertid godtagits av statstjänstemännens organisationer ett halvt år tidigare eller således från och med den 1 juli 1948, då dessa avstodo från den förhöjning av det rörliga tillägget som på grund av levnadskostnadsökningen eljest skulle ha ägt rum. Den löneglidning, som trots stabiliseringssträvandena under tiden därefter förekommit inom åtskilliga områden, har icke kommit statstjänstemännen till del. De ha sålunda därunder med mycket få undantag icke åtnjutit någon inkomstförbättring vare sig genom ackord eller genom personliga lönetillägg eller andra former av lönefyllnad. För statstjänstemännen har under ifrågavarande tid ej heller genomförts någon tjänsteförteckningsrevision.

Vid träffandet av den överenskommelse, som ligger till grund för statsmakternas beslut om storleken av det rörliga tillägget under innevarande år, framstod det därför såsom skäligt att vid framtida förhandlingar om det rörliga tilläggets förhöjning hänsyn borde tagas till den längre tid statstjänstemännen i förhållande till andra grupper biträtt lönestabiliseringen.

I propositionen nr 41 till årets riksdag uttalades härom, att det syntes böra godtagas, att angivna omständighet beaktades vid förhandlingar rörande de grunder, som borde gälla beträffande rörligt tillägg efter utgången av år 1950. Detta uttalande föranledde icke någon erinran från riksdagens sida.

Det hänsynstagande till att inkomststabiliseringen varit gällande längre tid för statstjänstemännen än för andra grupper, som sålunda utfästs från statsmakternas sida, har vid i september i år förda förhandlingar med statstjänstemännens huvudorganisationer ansetts lämpligen kunna ske genom att viss kompensation beredes tjänstemännen i form av ett engångstillägg å lönen. Därvid har utgångspunkten varit den, att statstjänstemännen, om de icke redan från och med den 1 juli 1948 biträtt inkomststabiliseringen, under senare hälften av sistnämnda år skulle ha ägt åtnjuta ett rörligt tillägg, som med tre procent skulle ha överstigit det då utgående rörliga tillägget. På grund härav har engångstillägget i princip ansetts böra utgöra tre procent av grundlönen under ett halvt år.

Då för rörligt tillägg å pensioner skall gälla samma procenttal som för höjning av månadslön enligt statens löneplansförordning, ha även pensionsstagarna varit underkastade inkomststabiliseringen redan från och med den 1 juli 1948. Det har därför vid de nu förda förhandlingarna framstått såsom naturligt, att jämväl pensionstagarna borde beredas kompensation i form av ett motsvarande engångstillägg å pensionerna.

Departementschefen har anfört i huvudsak följande.

»Enligt min mening bör det kunna godtagas, att det utlovade beaktandet av att statstjänstemännen anslutit sig till stabiliseringssträvandena tidigare än andra grupper erhåller formen av engångstillägg.

I detta sammanhang vill jag något beröra de yrkanden om högre löne-tillägg, som från vissa håll framställts. Man har nämligen — under framhål-lande av att statstjänstemännen, om de först från och med den 1 januari 1949 biträtt stabiliseringspolitiken, under hela tiden från och med den 1 juli 1948 skulle ha erhållit ett rörligt tillägg om 15 procent — velat göra gäl-lande, att engångstilläggen borde utgå med 3 procent av grundlönen under två och ett halvt år. Gentemot detta må emellertid framhållas, att en så långt gående kompensation skulle innebära, att statstjänstemännen komme i samma läge som om inkomststabilisering icke varit rådande utan de i statens löneplansförordning angivna grunderna för det rörliga tilläggets be-räkning tillämpats. Om överenskommelse om stabilisering av inkomstnivån från och med den 1 juli 1948 icke träffats med statstjänstemännen och på grund därav det rörliga tillägget under andra halvåret 1948 utgått med 15 procent, skulle säkerligen andra samhällsgrupper icke ha anslutit sig till stabiliseringslinjen utan att ha fått tillgodoräkna sig en därmed jämförlig inkomstförbättring. Följden hade då blivit, att inkomststabiliseringen kommit att inträda vid ett löneläge, som genomgående varit i motsvarande mån högre än vad som blivit fallet. Att medgiva större kompensation än som motsvarar ett halvt års tidigare medverkan i stabiliseringssträvandena är således icke motiverat och skulle uppenbarligen kunna få till konsekvens, att även andra grupper än statstjänstemännen göra anspråk på kompensation.

Rörande de närmare grunderna för engångstilläggen vill jag framhålla följande.

Av motiveringen för dessa tillägg följer, att desamma böra tillkomma endast sådana grupper befattningshavare och pensionstagare, vilkas avlönings- eller pensionsförhållanden äro så reglerade, att deras kontanta förmåner under andra halvåret 1948, om inkomststabiliseringen ej varit gällande, skulle ha utgått med högre belopp än som varit fallet.

I fråga om befattningshavarna innebär detta, att tillägg böra utgå till dem, som åtnjuta lön enligt någon av löneplanerna i statens löneplansför-ordning eller erhålla lön enligt äldre avlöningsbestämmelser jämte dyrtids-tillägg och kristillägg. Hit böra hänföras även arvodestagare, för vilka ar-vodena bestämts till belopp motsvarande de kontanta avlöningsförmånerna i viss angiven löneklass eller för vilka arvodena på annat sätt förenats med rörliga tilläggsförmåner, samt — under vissa förutsättningar — timlärare, som åtnjuta arvode enligt gällande bestämmelser om timarvoden till vissa lärare vid civila och militära skolor.

Vad övriga grupper arvodestagare angår, bör däremot i princip gälla, att de icke erhålla engångstillägg. I allmänhet torde deras arvoden, vilka i flertalet fall fastställdes så sent som vid 1948 års riksdag, ha avvägrats så, att de icke skulle ha blivit omreglerade för den händelse statstjänstemän-nen biträtt lönestabiliseringen först från och med den 1 januari 1949. Då emellertid i vissa fall särskilda skäl kunna föranleda att engångstillägg böra

utgå även å dylika arvoden, synes bemyndigande böra utverkas för Kungl. Maj:t att förordna därom.

Engångstillägg torde böra tillkomma icke endast befattningshavare i statens tjänst utan i viss utsträckning även präster och anställningshavare i statsunderstödd verksamhet. I sistnämnda hänseende ifrågakomma i första hand sådana anställningshavare, vilkas löner i sin helhet utgå av statsmedel enligt löneplan i statens löneplansförordning. Tillägg synes emellertid böra enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande utgå jämväl till vissa andra befattningshavare i statsunderstödd verksamhet, såsom vid folkhögskolorna, de centrala verkstadsskolorna och de lägre lantbruksundervisningsanstalterna.

Beträffande pensionstagare bör såsom villkor för åtnjutande av engångstillägg i princip gälla att fråga skall vara om tjänste- eller familjepension, som utgår enligt grunder, antagna av Kungl. Maj:t och riksdagen, eller enligt bestämmelser för av staten övertagna tjänste- och familjepensionskassor och som är förenad med rörligt tillägg. Även härvidlag bör det få ankomma på Kungl. Maj:t att medgiva undantag, om detta kan anses påkallat av särskilda skäl.

Beloppet av engångstillägg bör såsom i det föregående framhållits principiellt motsvara tre procent av grundlönen respektive grundbeloppet av pension för sex månader. Av tilläggets anknytning till det rörliga tillägget följer, att detsamma icke bör utgå å större del av grundlönen eller grundbeloppet än som motsvarar det maximum som gäller för det rörliga tillägget. Detta medför, att engångstillägg maximeras till 216 kronor för befattningshavare och 144 kronor för pensionstagare.

Emellertid har vid förhandlingarna från personalorganisationernas sida framförts önskemål om att de lägre inkomsttagarna skulle beredas en något större kompensation än som erhålles med tillämpning av tre-procentsregeln. Ett visst minimum borde därför fastställas för engångstillägget. Med hänsyn till att inkomststabiliseringen utan tvivel varit mest kännbar för de lägst avlönade och då ett tre-procentigt tillägg å halvårsgrundlönen för vissa av dessa befattningshavare skulle utgöra ett relativt ringa belopp har jag ansett mig böra godtaga att tilläggen minimeras till 100 kronor för anställningshavare och 70 kronor för pensionstagare. I fråga om tillägg å pension synes därvid dock böra gälla, att tillägget icke får överstiga pensionens grundbelopp för en månad. Ett minimibelopp å 70 kronor bör med hänsyn till naturaförmånerna gälla även för manskap med lön enligt avdelning A å löneplan 5.

Då tilläggen äro avsedda att utgå såsom engångsbelopp, måste de förutsättningar för rätt att åtnjuta tilläggen, som hänföra sig till anställnings- eller pensionsförhållandena, vara för handen vid en bestämd tidpunkt eller under en bestämd tidsperiod. Frågan om inverkan av tjänstledighet m. m. i förevarande hänseende bör även regleras. I likhet med vad som skedde beträffande motsvarande spörsmål vid bestämmandet av tillfälligt lönetillägg för budgetåret 1945/46 torde närmare förslag i dessa frågor få under-

ställas Kungl. Maj:t sedan riksdagen fattat beslut i ärendet. Jag torde här få inskränka mig till att ange vissa preliminära riktlinjer, efter vilka frågorna synas kunna lösas.

I princip skall engångstillägget hänföras till sista halvåret 1948. Ett fasthållande härav skulle emellertid i praktiken föranleda betydande administrativa svårigheter. Man skulle då nödgas för varje särskilt fall undersöka vilken grundlön eller pension eller eventuellt grundlön och pension, som vederbörande uppburit under andra halvåret 1948. Det har synts mig angeläget att uppnå en sådan ordning, att dylika undersökningar undvikas och i stället enkla regler kunna utformas, så att uträkningen av tilläggen underlättas och en snabb utbetalning möjliggöres utan att myndigheterna oskäligt betungas.

På grund härav har vid förhandlingarna med personalorganisationerna förutsatts, att tillägg å lön bör utgå till den som den 30 november 1950 innehar i det föregående angiven anställning och att tillägg å pension bör utgå till den som sagda dag äger uppbära sådan pension som förut nämnts. Visserligen innebär detta en schematisering, som för anställningshavaren, till följd av befordran eller löneklassuppflyttning m. m., medföra ett förmånligare läge än om andra halvåret 1948 lagts till grund för tilläggets beräkning, men den av mig förordade ordningen torde ur administrativ synpunkt vara förenad med så stora fördelar, att den synes böra godtagas.

För den, som under tiden efter den 1 juli 1948 avgått med pension, medför den föreslagna regeln, att tillägget skall beräknas å pensionen och icke å lönen under den föregående anställningen. En annan anordning skulle bli alltför betungande för både den myndighet, hos vilken vederbörande varit anställd, och den myndighet, som har att utbetala pensionen. För övrigt torde, med hänsyn till att särskilt minimum föreslagits även för tillägg å pension, i flertalet fall icke finnas skäligen anledning till invändning mot att tillägget beräknas å pensionen.

Såsom förutsättning för att fullt lönetillägg skall utgå bör i regel gälla, att befattningshavaren under sex månader närmast före den 30 november 1950 eller således under tiden den 1 juni—den 30 november ägt uppbära lön i sådan anställning som här avses. Om detta villkor icke är uppfyllt, bör reducering av tillägget ske. För timplärare och vissa andra grupper måste särskilda regler i detta hänseende meddelas. Tjänstledighet med avstående av hela lönen bör ej läggas vederbörande till last, om tjänstledigheten föranletts av offentligt uppdrag eller viss militärtjänstgöring. I vad mån tid, då befattningshavaren innehaft arbetar- eller arvodesanställning i statens tjänst eller varit permitterad på grund av arbetsbrist, bör tillgodoräknas, torde få bero på omständigheterna i det särskilda fallet. Reducering av det tillfälliga lönetillägget bör regelmässigt ske vid nedsättning i tjänstgöringstiden.

För att uträkningen av tilläggsbeloppen skall kunna förenklas i största möjliga utsträckning böra anställningshavaren, vilkas löner icke utgå enligt löneplan i statens löneplansförordning, om så befinnes lämpligt, kunna i förevarande avseende hänföras till viss löneklass.

Engångstilläggen böra utbetalas snarast möjligt efter det riksdagen fattat beslut därom.

Kostnaden för de föreslagna engångstilläggen har uppskattats till omkring 33,5 miljoner kronor, varav omkring 14 miljoner kronor belöpa å affärsverken, 13 miljoner kronor å statsförvaltningen i övrigt, 0,5 miljoner kronor å löner och pensioner, som utgå på grund av prästerliga tjänster, samt 6 miljoner kronor å det statsunderstödda skolväsendet och annan statsunderstödd verksamhet. Av det totala kostnadsbeloppet avse omkring 27 miljoner kronor lönetillägg och omkring 6,5 miljoner kronor pensionstillägg.

Den å statsunderstödd verksamhet belöpande kostnaden borde i princip bestridas av statsmedel i samma utsträckning som andra kontanta avlöningsförmåner till de anställda. För den ojämförligt största av ifrågavarande personalgrupper, nämligen folk- och småskollärarna, innebär detta, att hela kostnaden skall bestridas av statsmedel. Det synes mig emellertid skäligt, att staten bestrider hela utgiften för engångstillägg även vid den övriga statsunderstödda verksamhet, som här ifrågakommer. Vad angår tilläggen å de pensioner, som utbetalas genom statens pensionsanstalt, är detta så mycket mer motiverat som statsverket under andra halvåret 1948 hade att svara för hela kostnaden för de rörliga tilläggsförmånerna å dessa pensioner.

För affärsverkens del böra kostnaderna för engångstilläggen utgå av de medel, av vilka verkens utgifter i övrigt bestridas. För tillägg å löner och pensioner, utgående på grund av prästerlig tjänst, torde medel ur kyrkofonden böra tagas i anspråk. Utgifterna för engångstillägg å löner och pensioner i övrigt synas böra bestridas från anslag å tilläggsstat för innevarande budgetår. Det torde därvid vara mest rationellt att ett enda förslagsanslag äskas för detta ändamål, lämpligen under tolfte huvudtiteln. Detta anslag bör upptagas till 19 miljoner kronor.»

Utskottet. Kungl. Maj:ts förevarande förslag angående tillfälliga tillägg (engångstillägg) å löner till statstjänstemän m. fl. samt å pensioner till f. d. anställningshavare utgör resultatet av i ämnet förda förhandlingar mellan staten och tjänstemännens huvudorganisationer. På i propositionen anförda skäl tillstyrker utskottet det föreliggande förslaget, med beaktande jämväl av att vid förhandlingarna enighet nåtts angående avvägningen av ifrågavarande tillägg. Härav följer att utskottet icke kan tillstyrka de i ämnet väckta motionerna, vilket f. ö. skulle innebära rubbning av de grunder, på vilka den träffade överenskommelsen vilar. De gjorda anslagsberäkningarna ha ej givit utskottet anledning till erinran.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 532 och II: 632,

1) medgiva, att tillfälligt tillägg å löner och pensioner under budgetåret 1950/51 må i huvudsaklig överensstämmelse

med i propositionen föreslagna grunder utgå till vissa befattningshavare och förutvarande befattningshavare i statens tjänst m. fl. enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t;

2) besluta, att utgifterna för tillfälligt tillägg å löner och pensioner skola bestridas beträffande löner och pensioner, som utgå på grund av tjänst vid de affärsdrivande verken eller vid av dessa övertagna företag eller inrättningar, från de medel, av vilka verkets utgifter i övrigt bestridas, beträffande löner och pensioner, utgående på grund av prästerlig tjänst, från kyrkofonden samt beträffande löner och pensioner i övrigt från ett för ändamålet anvisat anslag;

3) till *Tillfälligt tillägg å vissa löner och pensioner* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 19 000 000 kronor.

Stockholm den 7 november 1950.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Sven Larsson, Karl Andersson, Manner-skantz, Heiding, Berling, Sundelin, Leander, Gillström, Johan Eric Ericson, Lundqvist, Hesselbom, Edin, Andréé, Pålsson och Axel Andersson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malm-borg i Skövde, Bergström, Boman i Kieryd, Lindholm, Rubbestad, Ståhl, Åkerström, Pettersson i Dahl, Thapper, fröken Elmén, herrar Persson i Vin-berg, Henriksson och Hjalmarson.

Reservation

av herr *Lundqvist*.
